

Ks. Józef Stala

Wydział Teologiczny, Sekcja w Tarnowie

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Przygotowanie człowieka do odpowiedzialnej realizacji powołania małżeńskiego i rodzinnego.

Pedagogiczno-katechetyczne aspekty poradnictwa rodzinnego

W najnowszym dokumencie Konferencji Episkopatu Polski *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*¹ ukazano wiele istotnych aspektów problematyki małżeństwa i rodziny w kontekście zmian, jakie obserwujemy we współczesnym świecie. W powyższym dokumencie widać odzwierciedlenie nauki papieża Jana Pawła II dotyczącej zwłaszcza teologii ciała, miłości kobiety i mężczyzny, małżeństwa i rodziny, a także odniesienia do fundamentalnej roli Kościoła i społeczeństwa. Jest to dokument stanowiący poważną duszpasterską refleksję nad tym istotnym zagadnieniem, gdyż współcześnie akcentuje się ludzką wolność i godność, ale równocześnie, paradoksalnie, tak bardzo niszczy się człowieka².

Pomimo wielu różnych przemian oraz kryzysów, rodzina, która będąca wspólnotą życia i miłości, nadal jest największą wartością dla człowieka, gdyż właśnie poprzez rodzinę przebiegają dzieje zarówno pojedynczego człowieka, jak i dzieje zbawienia ludzkości. Dlatego wydaje się słuszne podjęcie w niniejszym artykule zagadnienia wsparcia, ale i właściwego przygo-

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 2009.

² „Na współczesnych areopagach świata często i chętnie mówi się o godności człowieka, a równocześnie człowiek jest upokarzany” (Konferencja Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie...*, dz. cyt., s. 16).

towania człowieka do wypełniania powołania zarówno małżeńskiego, jak i rodzinnego, ze szczególnym zwróceniem uwagi na aspekty pedagogiczno-katechetyczne poradnictwa rodzinnego. Najpierw zostaną ukazane najważniejsze, strategiczne zadania stojące przed poradnictwem rodzinnym. Następnie – elementy funkcjonowania i organizacji poradnictwa rodzinnego. Na koniec przypomnimy początki poradnictwa rodzinnego w diecezji tarnowskiej.

Strategiczne zadania poradnictwa rodzinnego

Specyficzna sytuacja rodziny współczesnej, która swe niezmiennie powołanie do zaspokajania najbardziej ludzkich potrzeb realizuje w coraz to bardziej zmieniających się warunkach, warunkuje zadania poradnictwa rodzinnego³. Wśród szerokiego zakresu zadań poradni rodzinnej należy wyodrębnić trzy dziedziny – wychowanie do miłości dzieci i młodzieży przez spotkania z nimi, przygotowanie narzeczonych do małżeństwa oraz pomoc rodzinom w trudnościach i w zakresie odpowiedzialnego rodzicielstwa. Poradnictwo rodzinne stanowi uprzywilejowaną dziś dziedzinę apostołstwa świeckich⁴.

Ponieważ rodzina realizuje się w wielu wymiarach i pełni wiele funkcji, pomoc – wsparcie dla niej musi pochodzić z wielu źródeł, czyli musi mieć wiele podmiotów wspierających⁵. Rodzinę wspierać powinni najpierw sami

³ Poradnictwo rodzinne nie zajmuje się zasadami wychowania w znaczeniu ogólnym, szerokim, tylko tym, jak konkretne dziecko w konkretnej sytuacji danej rodziny przeżywa swój trud wzrastania i rozwoju, i jak można mu w tym aktualnie pomóc, tak by nie utraciło poczucia bezpieczeństwa i zdolności do radości. Czasem trzeba nauczyć rozmawiania z dzieckiem nie z pozycji silnego władcy rodziny, a czasem wspólnie zastanowić się, dlaczego dziecko przestało rozmawiać z najbliższymi, gdy weszło w wiek dojrzewania. Specyfiką działalności doradczej jest rozpatrywanie trudnych spraw życia bez dyktowania obowiązków, wyliczania powinności i oceniania moralnego. Działalność doradcza rozgrywa się w teraźniejszości i zwraca się ku przyszłości. W poradnictwie chodzi o to, by małżeństwa i całe rodziny mogły żyć trwale w łasce uświęcającej, uczestniczyć wspólnie z dziećmi w życiu sakramentalnym Kościoła i coraz pełniej urzeczywistniać swoje powołanie chrześcijańskie. To jest nadrzędne zadanie poradnictwa rodzinnego. Por. E. Sujak, *Poradnictwo małżeńskie i rodzinne*, Katowice 1995, s. 22 n.

⁴ Por. J. Gucwa, *Zadania duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji „Familiaris consortio”*, [w:] *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 102 n.

⁵ Por. W. Majkowska, *Wielkomiejska rodzina polska*, [w:] *Spółeczeństwo polskie w procesie zmian*, red. U. Bejma, Warszawa 2008, s. 276–293; P. Kryczka, *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*, Lublin 1997; N. M. Ruman, *Czy istnieje jeszcze rodzina wielopokoleniowa?*, [w:] *Rodzina wartości – wartości rodzinne*, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Katowice 2009, s. 71–87; M. Kubiak, *Demograficzne uwarunkowania polityki rodzinnej państwa*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia*

jej członkowie poprzez podział pracy i obowiązków w domu, wzajemną współpracę, zdolność poświęcenia, przebaczenia, respektowanie należnych praw, staranie się o podtrzymywanie więzi, kulturę odnoszenia się do siebie, rozmawianie. Z pomocą rodzinom powinna również przychodzić parafia i duszpasterze oraz instytucje parafialne i zakony⁶.

Kolejnym ważnym zadaniem poradnictwa jest pomoc małżonkom w podjęciu odpowiedzialnego rodzicielstwa. Zaniedbania powstałe w początkach wspólnego pożycia wymagają później całego procesu uczenia się i „przestawiania” współżycia⁷. Poradnictwo jest niejako konsekwencją ob-

- patologię, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2008, s. 17–31; M. Such, *Zjawisko singli w nowoczesnym społeczeństwie*, [w:] *Spółczesność polskie w procesie zmian*, red. U. Bejma, Warszawa 2008, s. 294–315; H. Krzysteczko, *Modele i wartości rodziny dawnej i współczesnej*, [w:] *Rodzina. Historia i współczesność. Studium monograficzne*, red. W. Korzeniowska, U. Szuścik, Kraków 2006, s. 129–137; P. Magier, *Małżeństwo i rodzina. Kluczowe elementy personalno-chrześcijańskiej koncepcji rodziny*, [w:] *Rodzina. Historia i współczesność...*, dz. cyt., s. 85–92; A. Gwizdak, *Współczesna rodzina i jej edukacyjne powinności wobec przemian cywilizacyjnych – niektóre zagadnienia*, [w:] *Rodzina. Historia i współczesność...*, dz. cyt., s. 273–279; M. Miczyńska-Kowalska, *Konsumpcyjny charakter rodziny w społeczeństwie ponowoczesnym*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności...*, dz. cyt., s. 133–141; K. Arcimowicz, *Obraz rodziny w polskich serialach telewizyjnych*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności...*, dz. cyt., s. 155–172.

⁶ Wszystkie instytucje, od parafii począwszy, poprzez media, prawodawstwo, szkolnictwo, samorządy itp. powinny dokładać wszelkich starań i udzielać wszelkiego wsparcia, żeby więzi rodzinne mogły być trwałe, żeby ograniczać liczbę rozwodów, troszczyć się o wzajemny szacunek dla siebie, o poszanowanie starszych. Media i prawodawstwo winny przeciwdziałać zjawiskom dezintegrującym więzi rodzinne, takim jak pornografia, przemoc, propaganda rozwiązłości, aborcji, eutanazji, a tym samym ukazywać pozytywne wzorce rodzinne, przykłady wierności, radości, współpracy, troski o dzieci, szacunku dla starszych. Por. J. Kłęczek, W. Szewczyk, *Wspierać Kościół Domowy*, [w:] *W Trzecie Tysiąclecie. Komentarz do dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego*, red. W. Lechowicz, Tarnów 2001, s. 34 n.; B. Kłuska, *Biblia księgą otwartą na małżonków*, „Kąg Biblijny”, R. VII, 2008, s. 159–162; tenże, *Pavlovské Rodinné pravidlá a percepcia rodiny v súčasnej spoločnosti*, [w:] *Legislatívne texty Biblie II. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 10. októbra 2008 v Nitre v Rámci Grantového projektu VEGA č. 1/4678/07: Legislatívne texty Biblie – etický a religiózny aspekt*, red. P. Farkaš, Bratislava – Nitra 2008, s. 145–156; *Małżeństwo i rodzina od Biblii po współczesność*, red. A. J. Najda, Warszawa 2008; *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*, red. L. Dyczewski, Lublin 2007; *Małżeństwo i rodzina w panoramie współczesnych systemów*, red. A. Offmański, Szczecin 2006; *Oblicze współczesnej rodziny polskiej*, red. B. Mierzwiński, E. Dybowska, Kraków 2003; *Ochrona funkcji wychowawczej rodziny*, red. J. Krukowski, A. Maćkowski, Szczecin 2007; *Ochrona życia i zdrowia człowieka w nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. W. Czartoszewski, Warszawa 2006; *Rodzina przyszłością świata? W kręgu zamyśleń nad rodziną*, red. A. Pryba, Poznań 2009; *Rodzina w czasach szybkich przemian*, red. Z. Tyska, Poznań 2001; *Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania*, red. B. Muchacka, Kraków 2008; *Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Żukowicz, Kraków 1990; *Rodzina wartością – wartości rodzinne*, dz. cyt.; *Rodzina we współczesności*, red. A. Ładyżyński, Wrocław 2009.

Chodzi tutaj o nowy, trwały i zgodny z indywidualnym temperamentem rytm życia seksualnego pary małżeńskiej. Ten nowy styl życia wymaga nie tylko zaangażowania samych małżonków, lecz

rzędu sakramentu małżeństwa, w szczególności jednego z trzech pytań stosowanych przed złożeniem przysięgi małżeńskiej: „Czy chcecie z miłością przyjąć i po katolicku wychować potomstwo, którym Bóg was obdarzy?”⁸, bowiem poradnictwo rodzinne pomaga narzeczonym właściwie zrozumieć słowo „przyjąć”⁹.

Do następnych zadań poradnictwa należy pomaganie w sytuacjach konfliktowych oraz kryzysowych. Niejednokrotnie przedmiotem poradnictwa będzie także pomoc w zadaniach wychowawczych, szczególnie w trudnościach, jakie wiążą się z ukształtowaniem się indywidualności dziecka i jego przemianami rozwojowymi, przebiegającymi niekiedy burzliwie i zupełnie inaczej niż w pokoleniu rodziców, a więc często w sposób dla nich niezrozumiały i bolesny¹⁰. Niezwykle ważna jest również pomoc rodzinie w zachowaniu i rozwijaniu więzi emocjonalnych, co pozwala pokonać pozornie piętrzące się trudności i zagrożenia¹¹.

także – przynajmniej przez pewien czas – pomocy instruktora w interpretacji obserwowanego rytmu płodności. Kościół popiera szerszy i systematyczny wysiłek podjęty w celu poznania, oceny i stosowania naturalnych metod płodności. Ma także energicznie budzić poczucie odpowiedzialności lekarzy, doradców małżeństw, wychowawców samych małżeństw, by pomagali małżonkom w przeżywaniu miłości tak, aby uszanowana była struktura i cel aktu. W praktyce Kościół niesie pomoc w prowadzeniu poradni życia rodzinnego. Por. E. Sujak, *Poradnictwo małżeńskie i rodzinne*, dz. cyt., s. 19 n.

⁸ *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, Katowice 1974, s. 25.

⁹ Narzeczeni winni wiedzieć, co znaczy „przyjąć”. Nadto poradnie rodzinne pomagają w zapoznaniu się z naturalnymi metodami planowania rodziny, gdyż jest to najpewniejsza profilaktyka wobec zagrożeń dla dziecka w postaci aborcji i antykoncepcyjnej mentalności „przeciw życiu”, a zarazem droga do budowania wzajemnej harmonii i wzajemnego szacunku małżonków do dziecka i do siebie nawzajem. Por. W. Szewczyk, *Poradnictwo rodzinne dzisiaj – jak je usprawnić*, „Sprawy Rodziny”, 2002, nr 59, s. 159.

¹⁰ Istota pomocy polega nie tylko na nauczaniu akceptowania nieuniknionych sytuacji konfliktowych, ale także umiejętnego ich rozwiązywania. Czasem tylko z pomocą doradcy z zewnątrz można wyjść z kryzysów powstających w małżeństwie i rodzinie, w których przecież jakże wiele sytuacji nie jest do przewidzenia. Dlatego pomoc życzliwego i kompetentnego doradcy jest niezbędna. Do zadań poradnictwa należy także: indywidualna pomoc w osobistych problemach, dotyczących ważnych decyzji życiowych, wyboru stanu czy zmiany zawodu, związanych z rozwojem osobowym, religijnym lub z przystosowaniem się do zmiany warunków życiowych, przeżywanych niejednokrotnie jako katastrofy czy wyjątkowe obciążenia, jak choroby, niepełnosprawność, śmierć, opuszczenie przez współmałżonka, czy też odejście dziecka itp. Por. E. Sujak, *Poradnictwo małżeńskie i rodzinne*, dz. cyt., s. 20 n.

¹¹ Chodzi o nauczanie prawidłowego kontaktu i wyrażania własnych uczuć w sposób, który nie raniłby drugiej osoby oraz nauczanie odczytywania z dużą wnikliwością, niewyrażanych słownie potrzeb i życzeń. Por. J. Kłęczek, W. Szewczyk, *Wspierać Kościół Domowy*, dz. cyt., s. 34; *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, red. B. Kaldon, Sandomierz – Stalowa Wola 2006; *Rodzina – w świetle zagrożeń realizacji dotychczasowych funkcji. Szkice monograficzne*, red. W. Korzeniowska, A. Murzyn, U. Szuścik, Katowice

Do zadań poradnictwa rodzinnego należy także zaliczyć: ukazywanie właściwego wymiaru miłości małżeńskiej i rodzinnej, w tym czystości przedmałżeńskiej i małżeńskiej, uwrażliwianie na godność każdego człowieka od chwili poczęcia do naturalnej śmierci, kształtowanie postaw pro-rodzinnych, nauczanie zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa, w tym metod diagnostycznych rozpoznawania okresów płodności małżeńskiej, by w ten sposób pomóc małżonkom w rozwoju dwóch istotnych wymiarów miłości małżeńskiej – jedności i płodności, ukazywanie potrzeby pełnego miłości towarzyszenia dziecku od poczęcia, pomoc w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych i problemów wychowawczych¹².

Funkcjonowanie i organizacja poradnictwa rodzinnego

Przez duszpasterstwo rodzin rozumie się system kościelnych działań, które zmierzają do urzeczywistnienia zbawczego planu, dotyczącego małżeństwa i rodziny. Do duszpasterstwa rodzin należy także wszechstronna troska o zapewnienie warunków sprzyjających realizacji prawdy o małżeństwie i rodzinie oraz konkretna pomoc udzielana rodzinie w wypełnianiu jej powołania (por. DDR 1). Pomoc tę ofiarowuje wszystkim, ale zwłaszcza znającym wartość małżeństwa i rodziny, starając się pozostać im wierni i którzy w niepewności i niepokoju poszukują prawdy oraz którzy napotykają przeszkody w realizowaniu własnej wizji rodziny¹³.

Ojciec Święty Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* podkreślał, że „Pierwszą osobą odpowiedzialną za duszpasterstwo rodzin w diecezji jest biskup. Jako ojciec i duszpasterz powinien szczególnie troszczyć się o tę dziedzinę duszpasterstwa, bez wątpienia pierwszoplanową. Musi po-

2007; *Rodzina dla Europy czy Europa dla rodziny?*, red. W. Korzeniowska, A. Murzyn, H. Lukasova-Kantorkova, Kraków 2006; *Rodzina drogą Kościoła*, red. M. Ozorowski, W. Nowacki, Łomża 2005; *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, Poznań 2009; D. Gębuś, *Rodzina. Tak, ale jaka?*, Warszawa 2006; S. Gład, *Rodzina. Biologiczne i psychologiczne podstawy jej funkcjonowania*, Kraków 1996; H. Goldenberg, I. Goldenberg, *Terapia rodzin*, Kraków 2006; R. Kantor, *To Bóg jest miłością, a nie miłość bogiem. Małżeństwo, nieprawidłowe związki, duszpasterstwo niesakramentalnych*, Tarnów 2009.

Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, [dalej: DDR], 39, Warszawa 2003; B. Cholewa-Gałuszka, *Zagrożenia realizacji funkcji rodziny*, [w:] *Rodzina – w świetle zagrożeń...*, dz. cyt., s. 27–33; M. Szymańska, *Funkcje rodziny w opinii dziecka*, [w:] *Rodzina – w świetle zagrożeń...*, dz. cyt., s. 34–43; J. Uchyla-Zroski, *Patologia życia rodzinnego i jej wpływ na wychowanie artystyczne dziecka*, [w:] *Rodzina – w świetle zagrożeń...*, dz. cyt., s. 55–67.

¹³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, [dalej: FC], 65.

święcić jej swe zainteresowanie, troskę, czas, zapewnić jej ludzi i środki” (FC 73). Natomiast z polecenia biskupa diecezjalnego diecezjalny duszpasterz rodzin, przy współpracy z diecezjalnym doradcą życia rodzinnego, winien wypełniać zadania: kierować wydziałem duszpasterstwa rodzin, organizować duszpasterstwo rodzin w diecezji, zabiegać o powołanie dekanalnych i rejonowych duszpasterzy rodzin i współpracę z nimi, dbać o wystarczającą liczbę parafialnych poradni rodzinnych, z kompetentną kadrą doradców, odpowiadać za organizowanie szkolenia dla przyszłych pracowników duszpasterstwa rodzin, zwłaszcza doradców życia rodzinnego, współpracować z wydziałem katechetycznym w zakresie przygotowania młodzieży do rozpoznawania powołania, do zawarcia małżeństwa i do życia w rodzinie, propagować rekolekcje dla małżonków i rodzin, czuwać nad dobrze zorganizowanym oraz konsekwentnie przeprowadzanym w diecezji przygotowaniem do małżeństwa na wszystkich etapach oraz nad katechezą dla małżonków i rodziców, do jakiej zobowiązani są proboszczowie, dążyć do powstania w diecezji, a następnie czuwać nad rozwojem domu samotnej matki, katolickiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, specjalistycznej poradni rodzinnej i telefonu zaufania, starać się, w miarę możliwości, o zorganizowanie materialnej pomocy rodzinom ubogim, opracować plan pracy na nadchodzący rok, uwzględniający program ogólnokrajowy, organizować okresowe spotkania oraz dni skupienia i rekolekcje dla pracowników duszpasterstwa rodzin w diecezji, brać udział w rejonowym spotkaniu i w ogólnokrajowych sesjach diecezjalnych duszpasterzy rodzin, współpracować z ruchami i organizacjami rodzinnymi w diecezji, przygotowywać sprawozdanie z rocznej działalności dla biskupa diecezjalnego i dla krajowego ośrodka duszpasterstwa rodzin¹⁴.

Każda wspólnota parafialna powinna sobie uświadomić łaskę i odpowiedzialność otrzymaną od Boga dla rozwijania duszpasterstwa rodzin oraz obowiązek planowania i opracowywania programów tej pracy, ale by

¹⁴ Ze względu na rosnące potrzeby udziału osób świeckich w duszpasterstwie rodzin, zwłaszcza w przygotowaniu do życia w małżeństwie i rodzinie, w poradnictwie i innych formach pomocy małżonkom, rodzinom i dzieciom, biskup diecezjalny winien troszczyć się również o zorganizowanie odpowiedniego studium życia rodzinnego. Szczególną pomocą w tym zakresie służą Akademickie Ośrodki Studiów nad Rodziną oraz specjaliści świeccy: lekarze, prawnicy, psychologowie, pracownicy społeczni, doradcy itp. Należy ich gromadzić, wspierać systematyczną formacją religijną i angażować w pomaganie rodzinom. Por. DDR 9.

tak się mogło stać, potrzeba odpowiednio przygotowanych ludzi¹⁵. Poradnictwo rodzinne obejmuje obowiązkową pracę z narzeczonymi, przygotowującą ich do odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz pracę z małżonkami i z rodzicami. Praca z narzeczonymi ma prowadzić nie tylko do zapoznania się z chrześcijańską etyką małżeńską, ale winna także uczyć zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa¹⁶. Praca na rzecz małżeństw i rodzin jest zaliczana do stałych form duszpasterstwa zwyczajnego¹⁷.

Jednak duszpasterstwo rodzin przede wszystkim pomaga rodzinom, bowiem to „rodzina chrześcijańska jest pierwszą wspólnotą powołaną do głoszenia Ewangelii osobie ludzkiej, która jest w stałym rozwoju, i doprowadzenia jej, poprzez stopniowe wychowanie i katechezę, do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej” (FC 2)¹⁸ oraz dzięki mocy łaski sakramentalnej realizuje specjalne posłannictwo, służąc budowaniu Kościoła¹⁹. Jezus Chrystus podniósłszy do godności sakramentu przymierze małżeńskie między mężczyzną i kobietą, podkreślał, iż właśnie na drodze sakramentalnej należy szukać umocnienia i uświęcenia, a w razie potrzeby uzdrowienia małżeństwa i rodziny, gdyż właśnie ważnym momentem dla duszpasterskiego działania jest udzielanie sakramentów świętych²⁰.

¹⁵ Jan Paweł II zachęcał biskupów, by jak najwięcej kapłanów, zakonnic i świeckich zostało przygotowanych przed podjęciem obowiązków w parafii. Przygotowanie do tego apostolatu można zdobyć w Instytucie poświęconym studium problemów rodziny przy Papieskim Instytucie Laterańskim, na kursach formacyjnych przy Wyższych Instytutach Teologicznych, w Studium Rodziny prowadzonym w diecezjach. W seminariach program teologii pastoralnej powinien obejmować wykłady z zakresu duszpasterstwa rodzin. Por. J. Gucwa, *Zadania duszpasterstwa rodzin...*, dz. cyt., s. 103.

¹⁶ Por. Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, *Najbardziej aktualne zadania Duszpasterstwa Rodzin*, „Sprawy Rodziny”, 2004, nr 65, s. 38.

W programie duszpasterskim parafii znajdują się zatem stale obecne działania: spotkania młodych małżeństw, katechezy dla rodziców, współpraca z rodzicami dzieci przed I Komunią Świętą i młodzieży przed bierzmowaniem oraz przygotowanie młodzieży i narzeczonych do sakramentu małżeństwa. Por. J. Gucwa, *Zadania duszpasterstwa rodzin...*, dz. cyt., s. 104.

¹⁸ Por. *Rodzina we współczesności*, red. A. Ładyżyński, Wrocław 2009; *Rodzina wobec współczesnych zagrożeń*, red. T. Jelonek, Kraków 2009; *Rodzina wobec zagrożeń*, red. M. Duda, Kraków 2008; *Rodzina współczesna*, red. M. Ziemska, Warszawa 2001; *Rodzina. Diagnoza, profilaktyka i wsparcie*, red. K. Duraj-Nowakowa, U. Gruca-Miąsik, Rzeszów 2009; *Rodzina. Historia i współczesność...*, dz. cyt.; *Schizofrenia w rodzinie*, red. B. de Barbaro, Kraków 1999.

¹⁹ Rodzina znajduje się w strukturze duszpasterstwa rodzin jako podmiot oddziaływania apostolskiego, a jakość tego apostolstwa jest najlepszym sprawdzianem skuteczności troski duszpasterskiej o rodzinę. Należy więc pomagać rodzinom odkryć ich powołanie apostolskie i wspierać organizowanie się rodzin, w celu lepszego oddziaływania zarówno na poziome parafii, jak i diecezji. Por. DDR 7.

²⁰ Celebrowanie zawarcia małżeństwa chrześcijańskiego wymaga obrzędu liturgicznego, głósz-

Ponadto niezwykle istotną rolę w duszpasterstwie rodzin w Polsce spełnia Rada do Spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin, Krajowy Doradca Życia Rodzinnego, Spotkania Rejonowe Duszpasterstwa Rodzin oraz Sesje Duszpasterstwa Rodzin. Celem Rady do Spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski jest wspomaganie Konferencji w jej pracy i w wykonywaniu jej decyzji w sprawach dotyczących małżeństwa i rodziny²¹. Rada ds. Rodziny posiada swe Biuro, tradycyjnie zwane Krajowym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin, którego pracami kieruje Dyrektor we współpracy z Krajowym Doradcą Życia Rodzinnego²². Natomiast Krajowy Doradca Życia Rodzinnego odpowiada w ramach Duszpasterstwa Rodzin za poradnictwo rodzinne²³. W celu lepszego poznania problemów poszczególnych diecezji i usprawnienia współ-

nia słowa Bożego i wyznania wiary wspólnoty, gdyż obrzęd zaślubin jako sakramentalny akt uświęcenia włączony w liturgię Mszy Świętej powinien być ważny, godny i owocny, a także duszpasterstwo powinno się troszczyć, by zostały spełnione wszystkie wymagania płynące z natury przymierza małżeńskiego podniesionego do godności sakramentu i by wiernie zachowywano przepisy dotyczące dobrowolnej zgody, przeszkód, formy kanonicznej małżeństwa i samego rytu. W diecezji tarnowskiej takim elementem jest poświęcenie małżeństwa Sercu Bożemu w chwili ślubu. W duszpasterstwie rodzin przypomina się również, że uczestnictwo w ofierze eucharystycznej domaga się ofiary, ustępstw, przebaczenia, dawania siebie, ofiary w pełnieniu obowiązków rodzicielskich w codziennym życiu rodzinnym. Komunia Święta jednoczy rodzinę z Jezusem Chrystusem i Trójcą Świętą oraz czyni z wszystkich członków rodziny jedno ciało i jest źródłem apostolskiego i misyjnego dynamizmu rodziny chrześcijańskiej. Por. J. Gucwa, *Zadania duszpasterstwa rodzin...*, dz. cyt., s. 96 n.

²¹ Rada do Spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski jest organem Konferencji Episkopatu Polski, powoływany w sposób przewidziany w Statucie Konferencji Episkopatu Polski. Członkami Rady mogą być tylko biskupi. Inne osoby duchowne, zakonne i świeckie mogą wejść w skład Rady jako konsultorzy. Por. DDR 10.

²² Dyrektora, Krajowego Doradcę, jak też innych pracowników Biura, w miarę potrzeby, powołuje przewodniczący Rady. Natomiast do zadań Biura należy: wykonywanie zadań zleconych mu przez Radę i jej Przewodniczącego, współpraca z Diecezjalnymi Wydziałami Duszpasterstwa Rodzin, służenie informacją i pomocą osobom i instytucjom zaangażowanym w troskę o rodziny, organizowanie codziennych dyżurów w siedzibie Ośrodka, redagowanie, wydawanie i udostępnianie diecezjom biuletynu „Sprawy Rodziny”, troszczenie się o wydawanie podstawowych publikacji z zakresu: papieskiego nauczania o małżeństwie, rodzinie i wychowaniu, teologii, pedagogiki i psychologii małżeństwa i rodziny, naturalnego planowania rodziny itp., prowadzenie dokumentacji własnej działalności i gromadzenie sprawozdań z Diecezjalnych Wydziałów Duszpasterstwa Rodzin. Por. DDR 14.

²³ Do zadań Krajowego Doradcy Życia Rodzinnego należy współpraca z Dyrektorem w realizacji zadań Krajowego Ośrodka, zwłaszcza w sprawach poradnictwa rodzinnego, wspomaganie Diecezjalnych Doradców Życia Rodzinnego w ich dokształcaniu i pogłębianiu formacji religijnej, służenie radą, informacją i znajomością literatury z zakresu poradnictwa rodzinnego, uczestniczenie w Rejonowych Spotkaniach Diecezjalnych Duszpasterzy Rodzin i Diecezjalnych Doradców Życia Rodzinnego. Por. DDR 15.

pracy między Radą ds. Rodziny, Krajowym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin, Diecezjalnymi Duszpasterzami Rodzin i Diecezjalnymi Doradcami Życia Rodzinnego, organizowane są corocznie Rejonowe Spotkania Duszpasterstwa Rodzin (Por. DDR 16). Oprócz spotkań rejonowych, dwa razy w roku odbywają się Sesje (wiosenna i jesienna) Duszpasterstwa Rodzin, w których obowiązkowo biorą udział wszyscy Diecezjalni Duszpasterze Rodzin i Diecezjalni Doradcy Życia Rodzinnego (Por. DDR 17).

Początki poradnictwa rodzinnego w diecezji tarnowskiej

Rodzina zajmuje szczególne miejsce w duszpasterskiej trosce Kościoła, zwłaszcza gdy uwzględni się współczesne przemiany społeczno-cywilizacyjne, które rodzą nowe wyzwania i nowe zagrożenia. Jednak niezmiennie pozostaje rozumienie powołania małżeńsko-rodzinnego jako drogi świętości i zbawienia oraz wartość wspólnoty rodzinnej wypływająca z praw natury ludzkiej²⁴.

W diecezji tarnowskiej podejmowane są wielorakie działania w ramach duszpasterstwa małżeństw i rodzin²⁵ zgodnie z wieloletnią już tradycją duszpasterstwa rodzin²⁶, według nauczania papieskiego, ustaleń IV Syno-

²⁴ Por. *Śłużba dziecku w instytucjach świeckich i kościelnych*, red. J. Homplewicz, A. Garbarz, Rzeszów 1998; *Społeczeństwo polskie w procesie zmian*, red. U. Bejma, Warszawa 2008; *Stworzeni do miłości. Jana Pawła II rozmowy z młodymi*, opr. A. Sieradzki, Łomianki 1991; *Sukces wychowawczy w relacjach słuchaczy podyplomowego studium wychowania prorodzinnego w Rzeszowie*, red. J. Homplewicz, Rzeszów 1999; *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*, Warszawa 2007; *Współczesne zagrożenia zdrowia rodziny*, red. T. B. Kulik, Stalowa Wola 2002; *Wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogiki rodziny*, red. B. Kiereś, M. Nowak, D. Opozda, Lublin 2006; *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007; *Wychowanie ku wartościom*, red. J. Zimny, Sandomierz 2006; *Wychowanie rodzinne w teorii i praktyce. Rozwój pedagogicznej orientacji familiologicznej*, red. A.W. Janke, Toruń 2008; J. Mastalski, *Chrześcijanin wobec agresji w rodzinie*, Kraków 2006; tenże, *Jak dobrze wychować dziecko?*, Kraków 2009; tenże, *Samotność globalnego nastolatka*, Kraków 2007; tenże, *Szkolne interakcje zaburzające skuteczne wychowanie*, Kraków 2005; Z. Tyszką, *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2003; T. Żmuda, *Postulaty moralno-religijnej odnowy rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2007.

²⁵ Por. *Zasady duszpasterstwa małżeństw i rodzin w diecezji tarnowskiej*, Tarnów 2001, s. 3.

²⁶ W diecezji tarnowskiej poradnictwo małżeńsko-rodzinne rozwinęło się na bazie duszpasterstwa ogólnego i wyrażało się w organizowaniu np. nabożeństw stanowych (nauk wygłaszanych zwłaszcza podczas rekolekcji i odpustów), kursów przedmałżeńskich, przygotowywaniu listów pasterskich biskupów, odpowiedniej tematyki homilii, odwiedzin duszpasterskich, triduów dla małżonków i rodziców. Te formy duszpasterskie ograniczały się zatem do zakresu teologii i etyki oraz nauczania zasad, co nie dawało małżonkom pomocy praktycznej. Pierwszym przejawem szczegółowej pedagogii w tym względzie było kierowanie małżonków, szukających etycznego rozwiązania problemu regulacji poczęć

du diecezji tarnowskiej²⁷ i II Polskiego Synodu Plenarnego²⁸. Na podstawie wytycznych IV Synodu Diecezji Tarnowskiej duszpasterstwo rodzin dzieli się na trzy poziomy²⁹: diecezji (referat duszpasterstwa rodzin), dekanatu (dekanalny duszpasterz rodzin, dekanalna instruktorka apostołstwa świeckich), parafii (kapłani i świeccy doradcy, prelegenci, kręgi i ich animatorzy).

Działalność poradnictwa rodzinnego w diecezji tarnowskiej tworzona była od podstaw, dlatego najpierw trzeba było przygotować schemat, strukturę, odgórnie zarządzaną i kierowaną, aby praca była zorganizowana. Wyodrębniono poradnie działające w poradnictwie rodzinnym, ustalono etapy przygotowania do małżeństwa, formy pracy z małżonkami oraz wychowania w rodzinie³⁰. Po zorganizowaniu struktur duszpasterstwa rodzin

do lekarza i katolików znanych z autentycznej postawy i postępowania, po praktyczne wskazania dotyczące kierowania płodnością. Pomocą dla duszpasterzy i świeckich były wydawane corocznie od lat siedemdziesiątych *Pomoce dla duszpasterstwa rodzin*. Początkowo szkolenia odbywały się raz w roku. Nawiązano wówczas kontakty z krajowym duszpasterzem, najpierw służby zdrowia, a potem duszpasterstwa rodzin. Za zgodą bp. J. Ablewicza, z inicjatywy ks. W. Lesiaka, w marcu 1964 r. przyjeżdżała do Nowego Sącza T. Kramarek, aby przygotować grupę ludzi świeckich do podjęcia apostolskiej pracy w poradnictwie rodzinnym. Szkolenie pierwszych kilku osób, dla poradni w Nowym Sączu, odbywało się w domu p. H. Steindel. Równocześnie ks. W. Lesiak organizował spotkanie z lekarzami z terenu Nowego Sącza. Ta praca miała już przygotowany grunt poprzez wcześniejsze, osobiste kontakty z T. Kramarek i poznanie zasad naturalnej regulacji poczęć (lata 1959–1960). Natomiast w 1964 r. ks. J. Bochenek zorganizował w Tarnowie, z udziałem T. Kramarek, spotkanie informacyjne dla lekarzy. T. Kramarek wiele razy przyjeżdżała do Tarnowa i Nowego Sącza w latach 1964–1965 oraz w następnych latach, aby spotkać się z grupami małżeństw i ukazać im możliwości planowania poczęć, zgodnie z etyką katolicką, w oparciu o wiedzę medyczną. Celem tych spotkań było również zainteresowanie się problematyką i obudzenie ducha apostolskiego do tej pracy. Od 1964 r. inicjatywą apostolską świeckich zainteresował się i rozpoczął z nimi współpracę Diecezjalny Duszpasterz Zdrowia, ks. Jerzy Buxakowski, później mianowany Krajowym Duszpasterzem Rodzin. W roku 1969 opiekę nad Duszpasterstwem Rodzin w diecezji tarnowskiej przejął bp Józef Gucwa. Por. W. Szewczyk, *Z dziejów duszpasterstwa rodzin*, [w:] *Bóg potrzebuje rodziny, rodzina potrzebuje Boga*, red. W. Szewczyk, Tarnów 2000, s. 149–150; S. Wójtowicz, *Przygotowanie do małżeństwa w praktyce parafialnej diecezji tarnowskiej*, „Currenda”, 1977, nr 1–4, s. 26–35.

²⁷ Por. IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 571.

²⁸ Por. *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, 44, [w:] II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Poznań 2001.

²⁹ Por. IV Synod Diecezji Tarnowskiej..., dz. cyt., s. 604.

³⁰ Por. tamże, 570–607. Według zaleceń IV Synodu schemat duszpasterstwa rodzin w diecezji tarnowskiej opracował ks. Władysław Szewczyk. Por. W. Szewczyk, *Początki duszpasterstwa rodzin w diecezji tarnowskiej*, [w:] *Bóg potrzebuje rodziny...*, dz. cyt., s. 151; *Z życia diecezji. Duszpasterstwo rodzin w Diecezji Tarnowskiej*, „Currenda”, R. 137, 1987, nr 4–6, s. 150; *Raport o stanie rodziny w Tarnowie*, red. F. Adamski, H. Noga i in. Tarnów 1997.

przygotowano odpowiednie osoby do pracy w poradni, ludzi świeckich i duchownych, którzy wzajemnie się uzupełniali (por. DDR 8-9)³¹. Natomiast nad całością prac czuwał duszpasterz rodzin (parafialny, dekanalny, diecezjalny, krajowy), który odpowiadał za formację duchową pracowników poradni, jak również ich podopiecznych³².

Życie małżeńskie i rodzinne jest formą realizacji powołania chrześcijańskiego i drogą uświęcenia, a katecheza i formacja parafialna uzupełniają i dopełniają formację dokonującą się w domu rodzinnym³³. Bez przykładu chrześcijańskiego postępowania i świadectwa modlitwy płynącego ze strony rodziców oraz innych członków rodziny, trudno sobie bowiem wyobrazić poprawną drogę chrześcijańskiego dojrzewania. Przygotowanie człowieka do odpowiedzialnej realizacji powołania małżeńskiego i rodzinnego winno wiązać się z jego całościową formacją ludzką i chrześcijańską, gdyż

³¹ Wśród ludzi świeckich, pracujących w poradnictwie rodzinnym, niezbędnymi okazali się: doradcy rodzinni, instruktorki, lekarze ginekolodzy, prawnicy kościelni, animatorzy, organizatorzy spotkań grupowych, ludzie umiejący i chcący się podzielić bogactwem duchowym i innymi wartościami. Por. IV Synod Diecezji Tarnowskiej, dz. cyt., s. 606 & 1.

³² W diecezji tarnowskiej poszczególne funkcje pełniły następujące osoby. Diecezjalni duszpasterze rodzin: ks. Aleksander Dychtoń (1964–1972); ks. dr Franciszek Ozorka (1972–1978); ks. dr Karol Dziubaczka (1978–1980); ks. dr Władysław Szewczyk (1980–1992); ks. mgr Ryszard Piasecki (1992–1996); ks. dr Krzysztof Niczyj (1996–1999); ks. mgr lic. Janusz Kłęczek (1998–2008); ks. dr Jan Banach (od 2008). Diecezjalne instruktorki poradnictwa rodzinnego: mgr Maria Skupień (1977–1984); mgr Teodora Dudek (1984–1991); Krystyna Podkościelna (od 1991). Siostry pracujące w biurze duszpasterstwa rodzin: s. Franciszka Szymańska (1973–1981); s. Józefa Madoń (1981–1993); s. Jadwiga Słabosz (od 1993). Por. *Z życia diecezji. Duszpasterstwo rodzin w Diecezji Tarnowskiej*, „Currenda”, R. 137, 1987, nr 4–6, s. 150; W. Szewczyk, *Początki duszpasterstwa rodzin w diecezji tarnowskiej*, dz. cyt., s. 151.

Por. *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, s. 66–67, [w:] II Polski Synod Plenarny (1991–1999), dz. cyt.; E. Osewska, J. Stala, *W kierunku katechezy rodzinnej*, Kielce 2003; J. Stala, *Familienkatechese in Polen um die Jahrhundertwende. Probleme und Herausforderungen*, Tarnów 2008; tenże, *Katecheza rodzinna w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II*, Tarnów 2009; J. Stala, E. Osewska, *Anders erziehen in Polen. Der Erziehungs- und Bildungsbegriff im Kontext eines sich ständig verändernden Europas des XXI. Jahrhunderts*, Tarnów 2009; J. Stala, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie. Próba refleksji nad nauczaniem Jana Pawła II w kontekście polskich uwarunkowań*, Tarnów 2010; E. Osewska, *Możliwości i ograniczenia polityki rodzinnej w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Rodzina jako środowisko rozwoju człowieka*, red. W. Piotrowski, Tarnów 2004, s. 89–119; E. Prijatelj, *Spremljanje odraslega človeka*, „Cerkev sedanjem svetu”, R. XXXIX, 2005, nr 1, s. 30–32; J. Vodičar, *Muss man die Globalisierung unterrichten?*, „Synthesis Philosophica”, 2009, nr 2, s. 281–295; S. Gerjoli, *Ideologie und Bildung*, Gießen 1997.

jakim jest się człowiekiem, jakim jest się chrześcijaninem, takim będzie się współmałżonkiem i rodzicem. Człowiek uczestnicząc w złożonym procesie socjalizacji w swoim środowisku rodzinnym, parafialnym, w środowisku zamieszkania i szkolnym, kształtuje w sobie osobowość przyszłego członka nowej rodziny.

Wie kann der Mensch auf eine verantwortungsvolle Verwirklichung seiner Berufung zu Ehe und Familie vorbereitet und dabei unterstützt werden?

Pädagogisch-katechetische Aspekte der Familienberatung

Zusammenfassung

Im neuesten Dokument der Polnischen Bischofskonferenz *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* („Der Wahrheit über Ehe und Familie dienen“) werden viele wesentliche Aspekte der Problematik um Ehe und Familie im Zusammenhang mit der Welt von heute aufgezeigt, die in großer Geschwindigkeit Veränderungen unterworfen ist. Das Dokument stellt eine wichtige seelsorgerische Reflexion zu diesem bedeutenden Themenkreis dar, da gegenwärtig Freiheit und Würde des Menschen ungewöhnlich stark betont werden, der Mensch paradoxerweise jedoch gleichzeitig zerstört wird. Trotz einer Vielzahl an Umgestaltungen, durchlebter Umbrüche und Krisen verbleibt die Familie, die eine Gemeinschaft des Lebens und der Liebe ist, weiterhin der größte Wert des Menschen. Denn gerade durch die Familie verläuft die Geschichte des einzelnen Menschen, aber ebenso die Erlösungsgeschichte der gesamten Menschheit. Im vorliegenden Artikel wurde die Frage aufgegriffen, wie der Mensch unterstützt und spezifisch darauf vorbereitet werden kann, seine Berufung sowohl zur Ehe als auch zur Familie richtiggehend zu erfüllen. Dabei wurde insbesondere auf die pädagogisch-katechetischen Aspekte der Familienberatung eingegangen. Der erste Teil zeigte die wichtigsten strategischen Aufgaben der Familienberatung auf. Anschließend wurden Elemente vorgestellt, die für eine gut funktionierende und organisierte Familienberatung von Bedeutung sind, bevor an die Anfänge der Familienberatung in der Diözese Tarnów erinnert wurde.